

Tradisjonsmusikk

fra Akershus og omegn

19 Runddanslåtter fra Romerike

SAFFA

Samarbeidsorganet for folkemusikk og folkedans i Akershus

HEFTE 4

19 Runddanssl̊atter fra Romerike

© SAFFA og Akershus musikkråd, Kjeller 2014

Tradisjonsmusikk fra Akershus og omegn

19 Runddansslåtter fra Romerike

Tilrettelagt av Marianne Tomasgård, SAFFA 2014

Notetegning: Elise Tegner

Heftedesign forside: Moia Design ved Ruby Semb

Takk til A. Larsen Husflid A/S i Ski for velvillig utlån av Follo kvinnebunad og Romeriksbunaden.

Kilder:

1. Eidsvollmusikk I og II, notesamlingen til Hans Borgersen, Eidsvoll Folkebibliotek
2. På dans i Hakadal og Nittedal, Bjørn M. Elgstøen
3. Fra Menuett til Masurka, Mjøsbygdmusikk gjennom 200 år, Gjøvik historielag
4. Noter fra Ellev Tomasgård og Terje Bekkedal, Nannestad
5. Opptak, intervju og artikler fra Dokumentasjonssenteret for musikk i Akershus
6. To bygdemusikere på Romerike, av Hans Kværner
7. Springdans og annen dans på Hadeland, Gunnar Berge
8. Store norske leksikon
9. Cappelens Musikkleksikon
10. Wikipedia

Lytt til intervju og lydopptak av spellmenn og kvinner fra Akershus her:
www.doksenter.no/folkemusikk/akershus

Bestilling av notehefte: post@saffa.no og akershus@musikk.no

© Copyright SAFFA og Akershus musikkråd
Kjeller, 2014

TRADISJONSMUSIKK FRA AKERSHUS OG OMEGN

Hefte 4

19 Runddansslåtter fra Romerike

Innhold

1. «Den første Rheinlender som blev spilt i Eidsvoll»
2. Mazurka i moll, Eidsvoll
3. «Fantomet i prestegårds-Engen i Eidsvoll, 1843», Eidsvoll
4. Polkett av Hans Borgersen, Eidsvoll
5. «Annas Rheinlender», Eidsvoll
6. «Blinde Kalles Vals», Eidsvoll
7. «Nattergalen», Eidsvoll
8. Vals etter Hans Bakstad, Eidsvoll
9. Polkett etter Hans Bakstad, Eidsvoll
10. B-dur vals etter Hans Bakstad, Eidsvoll
11. «Hr. Pimp», Mazurka af Bjerregård», Eidsvoll
12. «Fjelljenta», Eidsvoll
13. Polkett av Ole Bjerke
14. Vals av Niels Ursin, Ullensaker
15. Masurka etter Jonhart P. Børke, Nes
16. Polka etter Jonhart P. Børke, Nes
17. Reinlender etter Signe Nygård, Kløfta
18. Spretten reinlender etter Amund Tærud, Nannestad
19. Polka fra Nannestad, av Johan Hermansen Tærud

Forord

Dette er fjerde heftet i SAFFA-serien *Tradisjonsmusikk fra Akershus og omegn*, der hovedfokuset er rettet mot Eidsvoll og den håndskrevne notesamlingen til Hans Borgersen, (1862-1947). Det er i tillegg tatt med noen slåtter fra Ullensaker, Sørum, Kløfta og Nannestad.

Hans Borgersen er omtalt som bygdas gjeveste spillemann, begynte på trekkspill men lærte seg tidlig å spille fele og var mye brukt som dansespillemann. Han samlet og tegnet ned musikk som han hørte i tillegg til at han komponerte selv. De to notesamlingene *Fiolinmusikk av Hans Borgersen, egne komposisjoner* og *Eidsvollmusikk II* gir et unikt innblikk i hva som ble spilt av dansemusikk på Romerike i Borgerssens tid. «Efter oppfordring fra Bøn folkeboksamling, var Borgersen så elskværdig å skrive op det bedste av den musikk som han har brukt i sin tid, samlingen er derfor en slags musikalsk kulturhistorie», står det å lese i forordet fra 1933. Borgersen fikk i 1932 besøk av Eivind Groven fra kringkastingen, som hadde uttalt at «Borgersen var meget flink til å skrive op musikk». Det sies videre at «Groven fikk med adskillig av den musikk Borgersen har brugt, og en del av denne har senere vært kringkastet».

De to håndskrevne notebøkene inneholder til sammen hele 261 danseslåtter og er uten tvil et av de viktigste vitnesbyrd på det rike omfanget av danseslåtter brukt på Romerike og ellers i Akershus i årene 1835-1950. Dansetypene representert i den første samlingen på 120 melodier er som følger: 46 valser, 20 reinlendere, 19 polketter og hamburgere, 20 polkaer, (deriblant to såkalte marsj-polkaer og én tre-trinspolka), 7 galopper, 6 masurkaer, 6 marsjer, 4 fox-troter. I tillegg finnes det to av hver av fireturer, springdanser, polonaiser, og en av hver av sekstur, halling, tango, francaise og menuett.

I dette heftet har jeg plukket ut 11 slåtter fra Borgersens samling. Originalnotene består av en enkel melodilinje som det nå er satt besifring til av undertegnede, (nr. 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11), og av Stein Magne Eggen, (nr. 4 og 5). Om nr. 3, «Fantomet i Prestegårds-engen», er følgende sitat hentet fra Borgersen samlingens forord: «Sommeren 1835 lå prestefruens lik i Eidsvoll prestegård. I denne tid blev noen mennesker på Aalborg opmerksom på musik fra Prestengen mot Huusebittet. Musikken festet seg slik i disse menneskers erindring at Borgersen flere år efter lærte musikken av disse. Musikken begynte som en enstemmig fiolinmusikk i første repetisjon, senere falt det inn nokså fyldig tonefølge. I siste repetisjon hørtes også tromme og hundeglam». Strøksettingen på slåttene fra Borgersen samlingen er original, med unntak av nr. 3. Jeg har her valgt å føre inn strøkene brukt av Ellev Tomasgård,

leder av Nannestad Spelemannslag, et lag som i sine glansdager på 1970-80 tallet hadde «Fantomet i prestegårdsengen» på sitt runddansrepertoar.

Bygdemusikken har til alle tider vandret fra bygd til bygd, og det er flere av slåttene etter Borgersen som har likhetstrekk med runddanslåtter kjent fra andre kanter av landet.

Nr. 6, «Blinde Kalles Vals», er for eksempel en variant av en vals av Ola Kjellstad, (1854-1944), spelemann og slåttekomponist fra Sunnnnylven på grensa mellom Sunnmøre og Nordfjord. Likeså er nr. 8, Vals etter Hans Bakstad, en kjent vandringsvals brukt i både Gudbrandsdalen og Trøndelag.

En av de viktigste kildene til Hans Borgersen var Hans Bakstad, (1824-1902), bonde og felespiller fra Eidsvoll. Han lærte tidlig å spille fele av faren Per Bakstad som var musikkforpakter på Valset i Hedmark. Hans spilte både cello og klarinett, men det var som felespiller han var mest kjent, og det ble sagt at han hadde mer enn femti springdanser på repertoaret.

Litt informasjon om noen av kildene og resten av runddansene i dette heftet

Nr. 12, Reinlenderen «Fjelljenta» er hentet fra opptak gjort med fele- og toraderspellmannen Johan Gustavsen, (f. 1905) fra Eidsvoll som i sin tid hadde lært den av felespilleren og telegrafisten på Bøn stasjon, Johan Skogsrud.

Nr. 13, Polkett av Ole Bjerke, (1811-1881). Ole Bjerke virket som organist i Eidsvoll hovedkirke i 50 år, og ble omtalt som «en musikalsk begavelse», (Kåre O. Ruud, *Litt om musikklivet i Eidsvold før i tiden*. Ruud skriver videre:

«Ole Bjerke var både musiker, komponist og pedagog. Han har etterlatt seg en mengde komposisjoner og disse var satt ut for flere feler, klarinett og bass, eller også for piano. O.M. Sandvik skriver om ham bl.a. "Et interessant drag ved Bjerkes saga er at han også personlig er en representant for det gjennembrudd som kreves for at "gehørmusikken" kunne avløses av "notemusikken", et nødvendig skritt i en tid da visse bygdelag litt eter litt mistet taket i den gamle tradisjon. Hvilken tro på oppgaven, hvilken energi måtte ikke til før han fra å være omreisende spillemann omsider kunne bestige organistkrakken og bli den etterspurte leverant av kappellmusikk.»

I Gyldendals leksikon står følgende om Ole Bjerke: Komponist, organist i fødebygden Eidsvoll fra 1832. Hadde egen dansekvartett og komponerte dansemusikk som fikk stor utbredelse. Romerikssuite for klaver (bearb. av M. Elvestrand ut. 1955). Suite for orkester (bearb. av E. Fiflet Bræin 1959)." Han var gift med datter av "bygdens gjeve stortingsmann" Lars Torstensen Tønsager. Han kjøpte gården Blegstad og drev denne ved siden av. Sin første fiolinlære fikk han av skredder og bygdemusiker Jon Braaten Eidsvoll Verk. Som klarinettist ble han kjendt og skattet langt utenfor sin hjembygd. Det var prost Nicolai Wergeland som påvirket ham til å gå i organistlære i hovedstaden. En av sønnene til Ole Bjerke, Lars (overrettssakfører) flyttet til Hurdal i 1890-årene. Han spilte en rekke instrumenter og er særlig kjent der for sitt guttemusikkorps, som dro rundt i Mjøsbygdene og holdt konserter. En annen sønn, Alf ble stifteren av det verdenskjente malerfirmaet med fabrikker i flere land. Ole Bjerke døde ved et ulykkestilfelle, idet han ble overkjørt av Hedemarkstoget på Eidsvoll Stasjon den 20. okt.».

Nr. 14. Vals av Niels Christiansen Ursin, (1800-1862). Ursin kom fra en musikerfamilie med opprinnelse i Danmark og med familiedlemmer som virket som organister i Ullensaker og Eidsvoll i over 200 år. Foruten å være en dyktig organist selv var han også en meget vel ansett fiolinist og drev undervisning på begge instrument. Hans orkester som besto av to fioliner, klarinett og bass var viden kjent og etterspurt over hele Romerike. Hans Kværner skriver i sin artikkel *To bygdemusikere på Romerike*: «Hans komposisjoner er melodiøse og og av et rikt musikalsk innhold. Det kan ikke være tvil om at hans musikk har bidratt meget til at utbre sansen for god dansemusikk i bygdene». En som fikk sansen for denne melodien og gjorde den til ett av sine glansnummer noen år senere var «Gnesta-Kalle», (1927-2010), eller Runde Edvin Karlsson som han egentlig het. Han vokste opp i Södertuna i Gnesta kommun i Sverige og ble etterhvert en dyktig trekkspiller. Han dro til Stocholm som sekstenåring og ble der en

populær programleder på radio. Han spilte inn flere LP-er og reiste land og strand rundt med sitt gammeldans orkester, og skiftet senere navn til Rune Gnestadius. Det sies at han skrev over 200 låter. Men den såkalte «Brännpers vals», kjent og kjær trekkspillvals viden kjent både i Sverige og Norge, er det nok ingen tvil om at det var Niels Ursin fra Ullensaker som opprinnelig var opphavet til, skrevet i 1883 som *Vals nr.1*, fra *Ni gamle Dandse,* som hans sønn Martin Ursin arrangerte for piano. Det er denne versjonen av valsen som er utgangspunktet for valsens besifring i dette heftet. Hans Kværner skriver videre om Ursin: «Hans festlige Fandango i D-dur var i særlig grad yndet. Den har da også et innsmigrende valseparti. En annen iørefallende og charmerende komposisjon er hans *Vals i A*. Den var kjent over hele Østlandet, likeledes som hans *Storvals,* også i den lyse og glade A dur.» Det er stor grunn til å tenke at Ursins *Vals i A* og *Vals nr. 1* er den samme valsen, og at dens popularitet allerede på slutten av 1800-tallet ga den liv helt inn i våre dager, med drahjelp fra Gnesta Kalles belg.

Nr. 15 og nr.16, Masurka og Polka etter Jonhart P. Børke, (1867-1948), Sørum, er hentet fra Ellev Tomasgård sine noter brukt i Nannestad Spelemannslag på nittenåttitallet. Jeg har ikke vært i stand til å finne Børkes notesamling.

Nr. 17, Reinlender etter Signe Nygård, toraderspeller fra Kløfta. Terje Bekkedal, leder av Steinsgårdskroken Spell og Danselag i Nannestad forteller at felespilleren Vegard Storsve fra Jessheim besøkte Signe rett før hun gikk bort og fikk skrevet ned denne reinlenderen og en springdans.

Nr. 18, Spretten reinlender etter Amund Tærud, (1911-1980), født og oppvokst på Eidsvoll, flyttet til Enger gård i Engelstad skolekrets i Nannestad rundt 1930. Sønn av felespilleren Johan Hermundsen Tærud og bror til Bergliot Tærud som spilte piano i danseorkesteret han reiste rundt med. Noten er hentet fra en håndskreven note fra Terje Bekkedal. Det er usikkert hvem som har skrevet ned slåtten, men besifringen er i dette heftet satt på grunnlag av den allerede noterte harmonisering med både melodi- og basslinje, sannsynligvis opprinnelig notert for trekkspill eller piano.

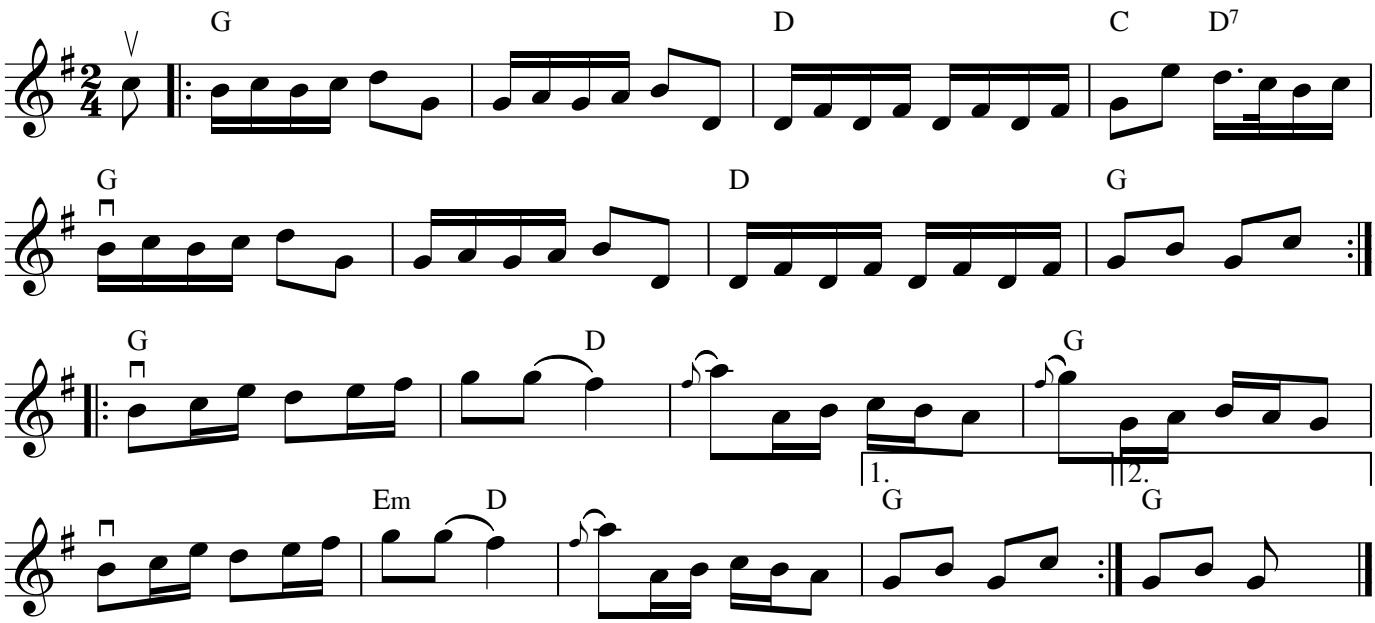
Nr. 19, Polka fra Nannestad, av Johan Hermundsen Tærud, far til Amund Tærud. På den opprinnelige håndskrevne noten fra Terje Bekkedal har polkaen fått navnet «Polka fra Bjørsokten». Samme slått finnes også i Ellev Tomasgård sine noter, her med to forskjellige noter av samme slått, begge med ukjent opphav og begge kalt Polka fra Nannestad, som jeg har valgt å kalle den i dette heftet.

Ski, 20. desember, 2013

Marianne Tomasgård,
SAFFA

1. "Den første Rheinlender som blev spilt i Eidsvoll."

Fra notesamlingen til Hans Borgersen, Eidsvoll (1862-1947).

2. Mazurka i moll

3. "Fantomet i Prestegårds-Engen i Eidsvoll, 1843"

Vals fra notesamlingen til Hans Borgersen, Eidsvoll (1862-1947).

4. Polkett av Hans Borgersen

Eidsvoll (1862-1947)

Besifring av trekkspiller Stein Magne Eggen, Sørmarka 2013.

5. "Annas Rheinlender"

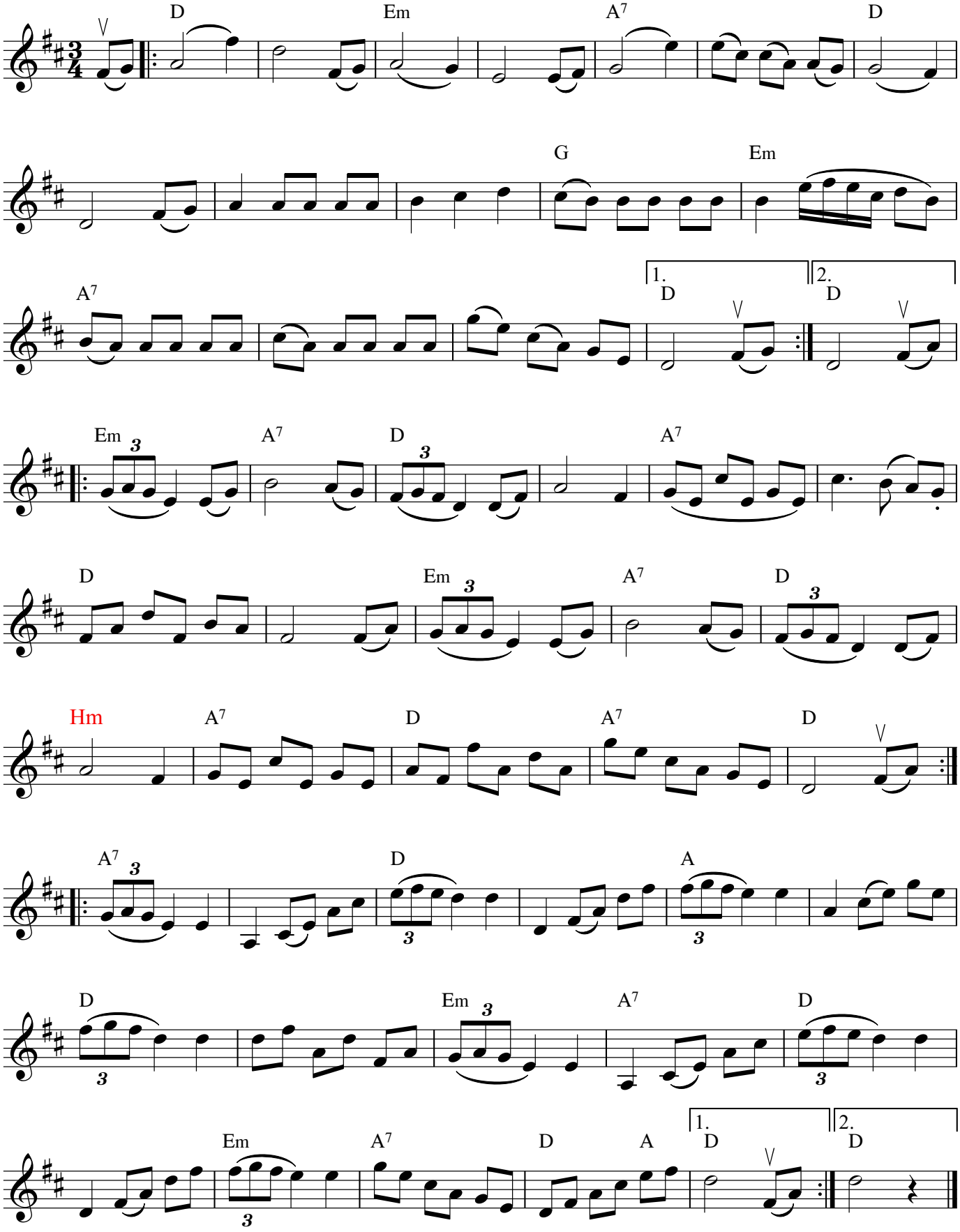
Fra notesamlingen til Hans Borgersen, Eidsvoll (1862-1947).

Besifring av trekkspiller Stein Magne Eggen,
Sørmarka 2013.

6. "Blinde Kalles Vals"

Fra notesamlingen til Hans Borgersen, Eidsvoll (1862-1947).

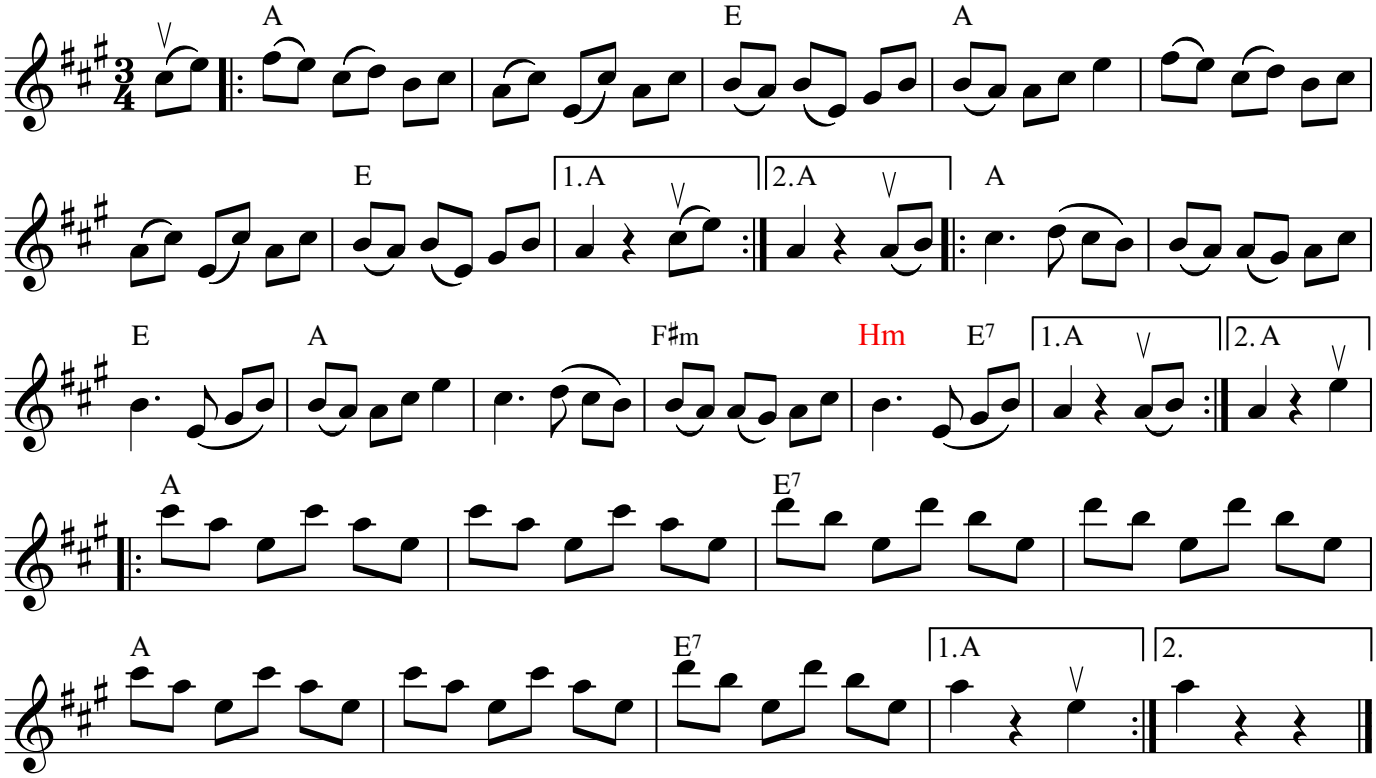

7. "Nattergalen"

Vals etter Hans Bakstad (1824-1902).
Fra notesamlingen til Hans Borgersen, Eidsvoll (1862-1947).

8. Vals etter Hans Bakstad, Eidsvoll

9. Polkett etter Hans Bakstad, (1824-1902)

Fra notesamlingen til Hans Borgersen, Eidsvold (1862-1947).

10. B-dur vals etter Hans Bakstad

11. "Hr Pimp, Mazurka af Bjerregård"

Fra notesamlingen til Hans Borgersen, Eidsvoll (1862-1947).

12. "Fjelljenta"

Reinlender nedtegnet etter opptak av fele- og toraderspellmannen Johan Gustavsen (f. 1905) fra Eidsvoll som hadde lært den av Johan Skogsrud, felespiller og telegrafist på Bøn stasjon. Komponist ukjent, transkribert av Marianne Tomasgård.

13. Polkett av Ole Bjerke

Etter Hans Bakstad (1862-1902).

14. Vals av Niels Ursin

Ullensaker (1800-1862)

Besifring fra pianoarrangement av N. Ursin
fra hans samling "Ni gamle Dandse".

15. Masurka etter Jonhart P. Børke

Fra noteamlingen til Jonhart P. Børke, Sørum (1867-1948)

16. Polka etter Jonhart P. Børke

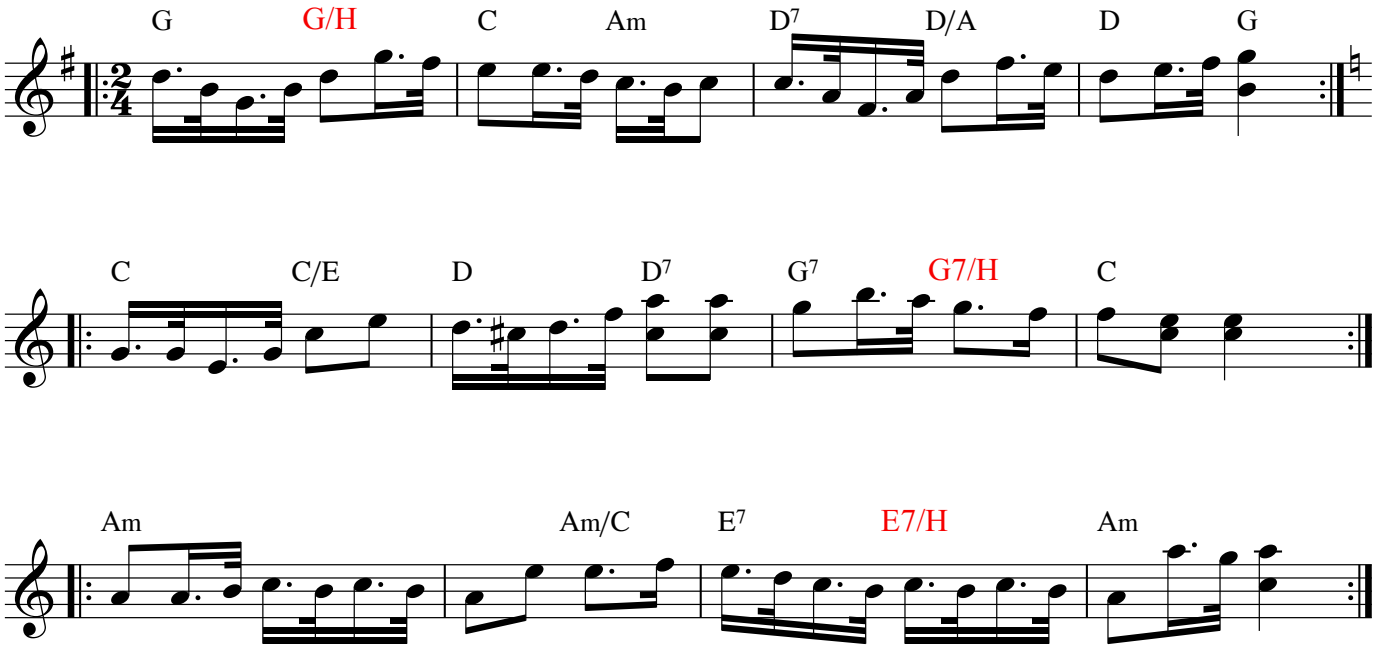

17. Reinlender etter Signe Nygård, Kløfta

18. Spretten reinlender

Etter Amund Tærud, Nannestad (1900-1980).

19. Polka fra Nannestad

Komponert av Johan Hermansen Tærud

Bestilling:
post@saffa.no
akershus@musikk.no
Tlf: 63 81 53 65

Akershus musikkråd

SAFFA

design: ruby semb

